

Uzaktan Eğitim Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Durumlarının Değerlendirilmesi

*¹İlay Sultan YURTERİ & ²Mehmet Kaan DEMİR

Öz

Araştırmanın temel amacı, uzaktan eğitim sürecinde Çanakkale'de çalışan sınıf öğretmenleriyle ilgili mesleki tükenmişlik duygusunu değerlendirmektir. Araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan fenomenoloji kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Çalışma grubunu ölçüt örnekleme ile belirlenen 25 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun kendilerini uzaktan eğitim sürecinde kısmen yeterli hissettikleri, tükenmişliği mesleki açıdan duyuşsal belirtiler gösteren duygu durumu olarak tanımladıkları, çevresel faktörler nedeniyle tükenmişliği orta düzeyde hissettikleri ve tükenmişlikle başa çıkmak için mesleki çalışmalar yaptıkları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonunda sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin azaltılması için Bakanlık çalışanlarına, yöneticilere ve öğretmenlere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Öğretmeni, Uzaktan Eğitim, Tükenmişlik, Pandemi

Evaluation Of Classroom Teachers' Occupational Burnout In The Distance Education Process

Abstract

The main purpose of the research is to evaluate the sense of professional burnout related to classroom teachers working in Çanakkale during the distance education process. Phenomenology, which is a qualitative research method, was used in the research. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. The study group was composed of 25 classroom teachers determined by the criterion sample. The obtained data were analyzed by content analysis. As a result of the research, it has been revealed that the majority of classroom teachers in the process of distance learning feel partially adequate, they define burnout as an emotional state that shows occupational affective symptoms and they feel burnout at a moderate level due to environmental factors and they do professional work to cope with burnout. At the end of the research, the recommendation was made for Ministry employees, administrators and teachers to reduce the burnout levels of classroom teachers.

Key Words: Classroom Teacher, Distance Education, Burnout, Pandemic

*¹**Corresponding Author:** Sınıf öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Çanakkale, Türkiye, ilaycol@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-2838-4352>

²Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı, Çanakkale, Türkiye, mkdemir2000@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8797-0410>

Giriş

Günümüz dünyasında sosyal ve fen alanında yapılan tüm çalışmalar, toplumların ihtiyaç ve isteklerinin giderilmesi yönünde düzenlenmektedir. Beklenmedik bir zaman diliminde yaşanan küresel ve toplumsal olayların yansması, bu ihtiyaçların cevap bulması noktasında önem arz etmektedir. Bu duruma örnek olarak ise 2019 yılı gibi yakın bir zamanda dünyada etkisini arttırarak gösteren bir virüs salgınıyla karşı karşıya kalınması verilebilir. Böyle bir süreç yaşanırken ülkemizde her anlamda istikrarın sağlanmasında belirli etkenler büyük önem taşımaktadır. Bu etkenlerin temeli; sağlık ve eğitimin işlevselliği olup bunlar da yaşamın diğer tüm alanları için önem arz etmektedir.

Ülkemizde 100 bini, dünyanın tamamında da 18 milyonu geçen virüs nedenli vefat sayıları sürecin zorluğunu daha da iyi anlatmaktadır. (BBC, 2022) sitesinde yer alan habere göre Washington Üniversitesinde kurulan “Covid-19 ek ölümler ekibi” Dünya Ölüm Veri tabanı ve Avrupa İstatistik Kurumu gibi resmi kurumların verilerini referans alarak yaptığı araştırmasında; Covid-19 salgınının 18.2 milyon insanın ölümüne sebep olduğu belirtilmiştir. Salgın süreci de olsa eğitimden önce “insan” olgusunun konuşulması önemli bir ihtiyaçtır. Çünkü eğitimin odak noktası “insan”dır. Bu sebeple insanı akılcı ve başarıya yönelik zorunlulukları olan bir yığılım olarak görmek, sistemlere verilen en temel hasardır. Nitekim insanoğlunun gereksinimleri evrenseldir ve insan kimyası, fiziksel ve düşünsel dinamizm ile bir bütündür.

Her ulus temel normlara dayalı özerk bir eğitim sistemi üretir. Yaşanan salgın süresince veliye ve öğretmene düşen sorumlulukların, beklentilerin değiştiği görülmektedir. Değişen roller ve artan sorumluluklar eğitim paydaşlarının, mesleklerine bakış açıları ile birlikte performanslarını da etkilemektedir. Bu noktada uzaktan eğitim ile öğretmenler, sade bir öğrenme ekosisteminin kapılarının halka açılmasını sağlayan bir anahtar görevi görmektedir.

Yaşanan toplumsal problemlerin bireylere etkisi kaçınılmazdır. Kişiler arasındaki iletişimsizlik, tutarsız duygular olarak kendini göstermektedir. İnsanda beliren en temel duygular arasında ise tükenmişlik kavramı yer almaktadır. Bu kavram Freudenberg’in (1974, s.159) “karşılanamayan istekler sonucunda bireyin iç kaynaklarında ortaya çıkan tükenme durumu” ifadesi ile alan yazında ilk kez yerini almıştır. Friedman (2000) öğretmenlerde meslekteki yeterliliklerine göre istenilen performansı ortaya koyamadıklarını anladıkları noktada tükenmişliğin kendini gösterdiğini belirtmektedir. Bu kavram insanlarla birebir etkileşimde bulunan meslek grubu çalışanlarının, karşılaştıkları stres ve isteklendirme düşüklüğü şeklinde ifade edilebilmektedir. Daumiller vd., (2021) ise yaşanan durumlar karşısında bağlılık duygusundan uzaklaşarak tükenme duygusuna dayanan olumsuz bir süreç olarak görmektedir. Görüldüğü üzere tükenmişliğin literatürde yerini almış belirli bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni kişinin bireysel farklılıklarından kaynaklıdır. Tükenmişliğin toplumun her kesiminden bireyde görülmesinin nedeni ise kendini hissettirmeden gizlice ortaya çıkmasıdır. Bu durum tükenmişlik duygusunun en belirgin özelliğidir.

Bir bireyin yaşam döngüsünde; aile, meslek ve çevre belirleyici unsurlar olarak nitelendirilmektedir. Kendini gerçekleştiren kişiler bu unsurlar arasındaki dengeyi koruyabilmektedir. Fakat çevresel ve bireysel etkenler sebebiyle bu döngüyü korumak için kişinin harcadığı çaba, bireyi tükenmişliğe itmektir. Bu süreç içerisinde kişinin tükenmişlik yaşamasında demografik özellikler ile örgütsel faktörlerin etkisi kaçınılmazdır. Kişiyi özgü bireysel faktörler arasında yer alan eğitim durumu, yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekteki kıdem yılı, karakter gibi demografik özellikler tükenmişliğe dair duygu durumlarını etkiler. Schiavo (2020) ABD’de yapılan araştırmada farklı mesleklerdeki erkeklerin kadın meslektaşlarından daha düşük seviyede stres ve tükenmişlik hissettikleri belirtmektedir. Artıran, Er ve Artıran (2019) ise tükenmişlik düzeyinin özel eğitimde çalışan evli öğretmenlerde bekâr öğretmenlere göre daha düşük düzeyde hissedildiği belirtilmektedir. Bu ifadeye dayanarak iki değişkenin birbiriyle ilişkili olduğu belirtilebilir.

İnsan hayatının büyük bir kısmını iş ortamında geçirmektedir. Böyle bir süreçte aileden ziyade iş arkadaşları ile vakit geçirildiği söylenebilir. Bireysel özelliklerin ve tutumun iş ortamının olumlu atmosferi ile etkileşim içerisinde olduğu atlanmamalıdır. Tükenmişliği Aydemir ve Akçay (2021) bireylerin iş yerinde yaşanan olumsuz durumlar esnasında, problemi arttıran tutarsızlıklar göstermesi olarak belirtmektedir. Kişi üzerindeki etkili olan örgütsel faktörler ise sektör, günlük mesai saati, iş yükü, rol belirsizliği, çalışanların eğitim seviyesi, kurum içi bireysel ilişkiler, örgüt ortamının çalışma şartları, sosyo-ekonomik unsurlardır (Izgar, 2003).

Şencan (2019) tükenmişliği bireylerle etkileşimin yoğun olduğu mesleklerde daha fazla yaşandığını belirtmiş olup öğretmenliği de bu gruba dâhil etmiştir. Öğretmenlerin mesleklerini ifa ettikleri süreç boyunca yaşadığı ruhsal ve duygusal düşüşler, öğrencilere verilecek eğitimin niteliğini rotasından saptıran en önemli etkenlerden biridir. Pérez-Luño, Díez Piñol, ve Dolan (2022) pandeminin ve uzaktan eğitimin öğretmenlere ciddi yükümlülükler getirmesinin yanında bedensel ve psikolojik yorgunluğu da ortaya çıkardığını belirtmektedir. Öğretmen tükenmişliğinin temel nedenlerinden biri de verilen eğitimin öğrencide akademik olarak karşılık bulamaması ve bu yüzden mesleki doyumun alınamamasıdır. Sınıf içerisinde öğrencinin istenmeyen davranışları ile sınıf düzeninin bozulması ve sınıf disiplinini sağlayamama öğretmenlik mesleğinde büyük bir sorundur. Bunun sebebi ise mesleki yeterliliklerine olan inancın aslında vücut bulmuş hali olmasıdır.

Tükenmişlik duygusu kişide kendini kısa aralıklarla ve karmaşık olarak gösterebileceği için kişinin tükenmişlik hissettiğini anlaması oldukça güçtür (Glicken ve Janka, 1982 akt. McCormack ve Cotter, 2013). Bu sebeple duyguyu yansıtan belirtilerin iyi okunması dikkat gerektirmektedir. Ardıç ve Polatçı (2008) tükenmişlik belirtilerinin her insanda fiziksel, psikolojik ve davranışsal olarak değişkenlik gösterdiğini ifade etmektedir. Kişi yaşamın yoğun temposunda kendini farkında olmadan bedensel ve duygusal olarak baskılar. Bu sebeple tükenmişlik hissi umulmadık bir anda ortaya çıkabilmektedir.

Tüm dünya ülkelerini etkileyen olağanüstü şartlar ve beraberinde ortaya çıkan problemler, insanlığı açıkça veya gizliden tükenmişliğe sürükler. Toplum içerisinde yaşanan bu durumun özellikle hizmet odaklı meslek gruplarında kendini göstermektedir. Bu meslek gruplarında çalışan kişilerde bu duygunun hissedildiği süreç kişinin yaşamında bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak farklılıklar göstermektedir. Tükenmişlik hissi duyguların deformasyonuna neden olur. Bireylerin yaşadığı heyecan, istek ve fedakârlık gibi duyguların yerini umutsuzluk alır, zamanla yaşam sevinçleri kaybolur. Mesleki doyum hissetmezler ve iş yükünden şikâyet eden söylemlerde bulunurlar. Çevresine karşı umursamaz, saldırgan ve suçlayıcı bir dil kullanırlar. Yaşanan durumlar karşısında olumsuzluklara odaklanırlar. Tükenmişlik, öğretmenlerin mesleki performanslarını ve öğrencilere yönelik tutumlarını negatif yönde etkilediğini belirtilmektedir (Granados vd., 2019). Dikkat çeken ise içinde buldukları tutumun farkında bile olmamalarıdır. İçinde buldukları bu durumu reddeden kişiler, mesleki kariyerini sonlandırmayı düşünebilmektedirler (Maslach ve Jackson, 1981; Leiter ve Maslach, 1988).

Bir insandaki tükenme düzeyini, bir problem karşısında bedensel ve ruhsal olarak gösterdiği direnç seviyesi ortaya koyabilmektedir. Bu duygunun oldukça kolay fark edildiği ancak kolayca betimlenemediği görülmektedir. Bunun sebebi ise tükenmişliğin değişken olarak her bireyde farklı düzeyde kendini göstermesidir. Iwanicki (1983) tükenmişliğin 'düşük, orta ve yüksek' olarak nitelendirilebilecek düzeylerde yaşandığını belirtmektedir. Belirtilerini ise düşük düzeyde; kapris, halsizlik, çabuk sinirlenme, boşa uğraşma hissi olarak ifade etmektedir. Bu belirtilerin kısa sürelerle ve sık tekrarlaması, kişide fiziksel sorunlar ve sağlık sorunları olarak kendini göstermektedir.

Tükenmişlik duygusunu ortadan kaldırmanın temel kuralı bireyin farkındalığı ve ortadan kaldırmaya yönelik çözüm yolları aramasıdır. İnsan odaklı mesleklerin başında gelen öğretmenler

tükenmişlikle başa çıkma konusunda olağan bir çaba sarf etmektedirler. Uygulanan belli başlı yöntemler arasında öğretim stratejilerinin tekrar düzenlenmesi, mesleki destek alınması, eğitim paydaşları ile işbirliği gelmektedir. Bu duyguyu yaşayan kişiler, yaşanan ruhsal çöküşü stres olarak tanımlamaktadırlar. Ancak tükenmişlik, stresin tehlikeli bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü stres dışsal sebeplerden etkilenirken, tükenmişlik bu durumun bir sonucudur. Tükenmişliğin sendroma dönüşmeden kontrol edilebilmesi noktasında erken farkındalık önemlidir. Yeşil (2013) farkındalığı olan öğretmenlerin bu duygudan çıkmak için motivasyon amacıyla fiziksel etkinliklere katıldıklarını ve mesleki gelişime yönelik kitaplar okuma yönünde eğilim gösterdiklerini ifade etmektedir.

Küresel salgın sebebiyle ülkemizdeki eğitim sisteminde zorunlu değişikliklere gidildiği görülmektedir. Bu sebeple 23 Mart 2020 itibarıyla uzaktan eğitime geçilmiştir. Bu süreçte birinci kademede görev yapan sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecine dair tecrübeleri ve bunların yansımaları, sistemin uygulanabilirliğine dair önemli ipuçları vermektedir. Demir ve Kara (2014) araştırmasında öğretmenlerin tükenmişlik sebepleri arasında eğitim sistemindeki değişiklikler ve değişen sistemde uygulayıcılar ile fikir alışverişinin yapılmaması bulgusuna ulaşmıştır. Dworkin (2001) toplumdaki tükenmişliğin kaynağını ararken; ülkede uygulanan eğitim stratejileri, eğitim kurumlarının işleyişi ile öğretmen ve öğrenci profilini sorgulamak gerektiğini ifade etmektedir.

Günümüzde ortaya çıkan salgında iletişim ve eğitime dair ara yüzlerin işlevsel olarak değiştiği görülmektedir. Bu kapsamda ülkeler tarafından yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır (Al Lily vd., 2020). Teknolojik imkânlar insanlığın yaşadığı bu olağanüstü hâl sürecinde, eğitimde istikrarın devamı için kullanılabilir (Türegün ve Adıgüzel, 2022). Uzaktan eğitim, yaşanan salgın sürecinde iyileştirilen teknik alt yapı ve dijital uygulamaları ile eğitimin devamlılığına öncülük etmektedir. Uzaktan eğitim ve uygulayıcıları önemli kılan temel unsurlardan birisi de uluslararası eğitimin etkileşimini sağlamasıdır (Fidan, 2020). Her ne olursa olsun öğrencilerin öğrenme ihtiyaçları asla son bulmayacaktır. Bu durum ise toplumlar arası bilgi aktarımının devamlılığını sağlayacaktır. Bu yüzden uzaktan eğitim ile pandeminin eğitime dair olumsuz etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

Dünyanın yaşamak zorunda kaldığı bu durum; eğitim paydaşları arasında, özellikle sınıf öğretmenleri üzerinde derin kaygılar uyandırmaktadır. Salgın sebebiyle uygulanan uzaktan eğitim, öğretmenlerin yeterliliklerini sorgulamalarına neden olurken bunun yansımaları olarak endişe, korku, yetersizlik ve tükenmişlik duyguları ortaya çıkmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin içinde buldukları olumsuz psikolojik durumlar ülkenin eğitim sisteminde yaşanan krizleri beslemektedir. O'Reilly (2014) sınıf öğretmenliği dalını; toplumsal etkileşime açık aynı zamanda ise bireye yönelik bir meslek dalı olarak belirtmektedir. Geleneksel eğitim yöntemlerini kullanmada ısrar eden, teknolojiye yenik düşen sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik seviyeleri gittikçe artmıştır (Koenig, Jaeger-Biela ve Glutsch 2020). Genç nesilleri topluma faydalı bireyler olmaları için geleceğe hazırlayan sınıf öğretmenlerinin yaşadığı tükenmişlik, eğitim sisteminin başarısı üzerinde etkilidir (Peker, 2002).

Mesleki yetkinliğin niteliğinin sağlanmasında temel faktör öz yeterliliktir. Öz yeterlilik duygusunun geliştirilmesine yönelik destek sağlanması önemlidir (Lauermann ve König 2016). Sınıf öğretmenlerinin hissettiği mesleki yetersizlik; öğretim becerisinin noksanlığı, etkisiz sınıf yönetimi, eksik alan bilgisi gibi unsurları barındırmaktadır. Öz yeterlilik ise uzaktan eğitim sürecinde eğitim programlarını kullanabilen öğretmenlerde kendini gösteren ve tükenmişliğe ket vuran önemli bir özelliktir (Koenig, Jaeger-Biela ve Glutsch, 2020).

Salgın süresinde temel eğitim düzeyindeki öğrencilerin uzaktan eğitimin değerlendirilmesine ve anlamlandırılmasına yönelik araştırmalar arasında Gören vd. 'nin (2020) Ankara ili özelinde birinci ve ikinci kademeye dair yaptığı nicel araştırma ile Bozkurt'un (2020) Eskişehir ve Konya ili özelinde

yaptığı metafor analizi dikkat çekmektedir. Karşılaşılan bu zorlu salgın sürecinde uygulanan eğitim yönteminin öğretmen perspektifinden değerlendirilmesinin yapılması, kısa ve uzun vadeli hedeflerin gerçekleştirilmesi noktasında sisteme bir nebze de olsa katkı sağlayacağı umulmaktadır. Psikolojik baskı ve korku içinde geçen salgın süreci öğretmenlerde duygusal ve mental olarak bir yorgunluk yaratmıştır. Psikolojik olarak zorlanmalarına rağmen, uzaktan eğitimin aksamaması adına verimli bir süreç için çevrimiçi uygulamaları öğrenme çabaları kıymetlidir. Bu çalışma sınıf öğretmenlerinin salgın sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlar nedeniyle meydana gelen tükenmişlik duyguları üzerine temellendirilmiştir. Bu araştırmanın amacı, uzaktan eğitim süresince Çanakkale’de görev yapan sınıf öğretmenlerine ilişkin mesleki tükenmişlik duygusunun değerlendirilmesidir. Buna yönelik olarak; sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecindeki mesleki yeterlilik düzeylerini sebepleri ile belirlemek, tükenmişlik kavramını nasıl anlamlandırdıklarını tanımlamaktır. Ayrıca uzaktan eğitim sürecindeki tükenmişlik düzeylerini belirlemek, tükenmişlik duygusunu ortadan kaldırmak için kullanılan metotları belirlemek ve bu yönde Milli Eğitim Bakanlığı’na, il teşkilatına, okul idaresine ve öğretmenlere yönelik önerilerin alınması araştırmanın alt amaçları olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde mesleki tükenmişlik durumlarının detaylı olarak incelenmesi amacıyla Nitel araştırma olarak tasarlanan araştırmada olgu bilim deseni kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2021) tarafından nitel araştırma yöntemi, kuram oluşturmayı esas alan bir bakış açısıyla, sosyal olguların içinde buldukları çevrede araştırılmasına öncelik veren bir yaklaşım olarak betimlenmiştir. Olgu bilim deseni, katılımcıların var olan olguyu nasıl deneyimlediklerini ortaya koymaktadır (Creswell vd., 2007). Bu sebeple araştırmada verilere ulaşılmasını sağlayan çalışma grubunu “sınıf öğretmenleri”, ele alınan olguyu ise “uzaktan eğitimde mesleki tükenmişlik” oluşturmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Çanakkale ili merkez ilçesindeki devlet okullarında görev yapan 25 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Örneklemenin belirlenmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde amaç; önceden belirlenmiş ölçütleri sağlayan durumların çalışılmasıdır. Ölçütler araştırmayı yapan kişi tarafından hazırlanabilir veya önceden hazırlanan bir ölçüt listesi uygulanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmanın ölçütleri “uzaktan eğitim” ile “Çanakkale il merkezindeki sınıf öğretmenleri” şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubuna ait olan demografik özellikler ise Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma grubuna ait demografik özellikler

Değişkenler		f	%	Toplam
Cinsiyet	Kadın	16	64	25
	Erkek	9	36	
Sınıf seviyesi	1.sınıf	3	12	25
	2.sınıf	7	25	
	3.sınıf	7	25	
	4.Sınıf	8	32	
Kıdem	1- 25	13	52	25
	26- 41	12	48	
Yaş	25-50	14	44	25
	51-60	11	56	

Tablo 1 incelendiğinde araştırmının çalışma grubuna %64'ünü kadın %36'sını erkek olmak üzere 25 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinden %44'ünün 25-50 aralığı, %56'sının ise 51-60 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 52'sinin 1-25 yıl arasında, % 48'inin ise 26-41 yıllık bir mesleki kıdeme sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %12'sinin birinci sınıf öğretmeni, %25 'inin ikinci ve üçüncü sınıf öğretmeni, %38'inin ise dördüncü sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Katılımcıların tamamı Çanakkale il merkezindeki devlet okullarında görev yapmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Gerçekleştirilen araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile belirtilen görüşlerin derinlemesine analiz edilmesi amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmaya ilişkin görüşme soruları hazırlanırken; konuya dair literatür taranmıştır.

Ulaşılan bilgiler temel alınarak kavramsal çerçeveye uygun olarak 5 ana görüşme sorusu hazırlanmıştır. Soruların Türkçe yazım kurallarına ve hedefe uygunluğuna, anlaşılır olmasına, sadeleştirilmiş bir dil kullanımına dair alınan uzman görüşlerine göre sorular güncellenmiştir. Katılımcılara görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla yöneltilen görüşme soruları aşağıda yer almaktadır.

1. Sınıf öğretmenleri, uzaktan eğitim sürecinde yeterliliklerini nasıl değerlendirmektedir? Nedenleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmenleri, tükenmişlik duygusunu nasıl anlamlandırmaktadır?
- 3.Sınıf öğretmenleri, uzaktan eğitim sürecinde tükenmişlik düzeylerini nasıl tanımlamaktadır? Nedenleri nelerdir?
4. Sınıf öğretmenleri, mesleki tükenmişlikle başa çıkma yolları olarak neler yapmaktadırlar?
5. Sınıf öğretmenleri, meslektaşlarının tükenmişlik düzeylerinin azalması için Milli Eğitim Bakanlığı'na, il teşkilatına, okul idaresine ve öğretmenlere yönelik önerileri nelerdir?

Veri Toplama Süreci

Yapılacak görüşmeler uzaktan eğitim sürecinin devam ettiği Mayıs 2021- Haziran 2021 tarih aralığında gerçekleştirilmiştir. Çanakkale il merkezinde yer alan on farklı ilkökulda 25 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce; araştırmının içeriği ve amacı açıklanmıştır. Zamanın verimliliği amacıyla gönüllülük onam metni online görüşme sırasında okunmuştur. İzin alınarak görüşmeler kayda alınmıştır. Görüşmeler 30 dk.'yı geçmemiştir. Görüşmeler uzaktan eğitim ile eğitim veren sınıf öğretmenlerinin kendi belirledikleri bir zaman diliminde İl MEM'den alınan resmi izinler doğrultusunda çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

Araştırmının verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bunun nedeni ise literatürde yer almayan çeşitli kod ve temaların ortaya çıkabilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). İçerik analizi; sistematik olarak belirli bir disiplin içerisinde verilerin kodlayarak ve kategorize ederek yapılan bir analiz tekniğidir (Büyüköztürk vd., 2022). Veri analizi dört adımda gerçekleştirilmiştir. Bunlar; verilerin kodlanması, temaların belirlenmesi, kodların tanımlanması bulguların açıklanması ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). NVİVO 11 programı ile verilerin modellenmesi yapılmıştır. Araştırmada yer alan modellemelerde frekans değerleri (f) katılımcı sayısını değil, katılımcı görüşlerinin frekans değerlerini ifade etmektedir.

Güvenirlilik ve Geçerlilik

Araştırmının geçerliliğinin sağlanması amacıyla demografik özellikleri farklılık gösteren katılımcılara yer verilmiştir. Araştırmacı objektif bir tutum sergilenmesine özen göstermiştir

(Büyüköztürk vd., 2022). Çalışmanın içeriğinin zenginleştirilmesine yönelik düzenli olarak görüş alışverişinde bulunulmuş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla; görüşmelerin görüntülü ses kaydı alınmıştır. Katılımcılar araştırmanın içeriğine, alınan resmi izinlere ve etik kurallara dair bilgilendirilmiştir. Online görüşme esnasında gönüllük onam metni paylaşılmıştır. Yazıya geçirilen görüşmeler tekrar katılımcıya teyit ettirilmiştir. Belirtilen görüşlere araştırmada hiçbir düzeltme yapılmadan SÖ şeklinde kısaltılarak yer verilmiştir. Verilerin farklı uzmanlar tarafından tema ve kodlamaları gerçekleştirilmiştir. Kodlayıcılar arası uyum ise Miles ve Huberman'ın (1994) "uyuşum yüzdesi formülü" ile güvenilirlik % 86 şeklinde belirlenmiştir.

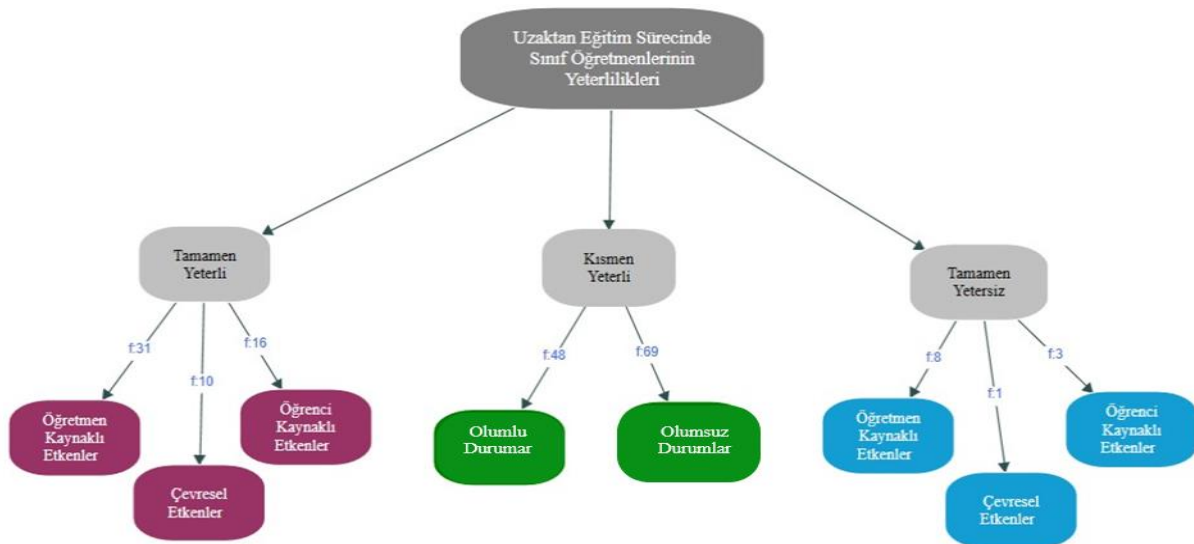
"Uzaktan Eğitim Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Durumlarının Değerlendirilmesi" başlıklı araştırmanın, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul ilkelerine 25.03.2021 tarih ve E-84026528-050.01.04-2100049953 sayılı karar ile uygun görülmüştür. Araştırmanın verileri gönüllülük onam metninin çevrimiçi görüşme esnasında beyan edilerek, katılımcıların rızaları alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesinde yer alan bilgilerin ışığında araştırma probleminin alt amaçlarına ilişkin bulgular yer almaktadır:

Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yeterliliklerini Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta araştırmanın birinci alt amacı olan "Uzaktan eğitim sürecinde yeterliliklerinizi nasıl değerlendirmektesiniz, nedenleri nelerdir?" sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucu "tamamen yeterli" , "kısmen yeterli" ve "tamamen yetersiz" şeklinde 3 ana temaya ayrılmıştır. Ortaya çıkan temalarla ilişkili olarak veriler "öğretmen kaynaklı etkenler", "öğrenci kaynaklı etkenler" ve "çevresel etkenler" şeklinde gruplanmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşleri Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin yeterliliklerinin modellenmesi

Şekil 1'de uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin yeterliliklerine ilişkin görüşlerinin "tamamen yeterli" (f:57) , "kısmen yeterli" (f:118) ve "tamamen yetersiz" (f:12) şeklinde belirtildiği görülmektedir. Belirtilen görüşler incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu uzaktan eğitimde kendilerini kısmen yeterli bulmaktadırlar.

Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin kısmen yeterliliklerine ilişkin görüşlerin “olumlu durumlar”(f:48) ve “olumsuz durumlar”(f:69) belirtilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin kendilerini kısmen yeterli bulmalarındaki olumlu ve olumsuz durumlar; “öğretmen kaynaklı etkenler”, “öğrenci kaynaklı etkenler” ve “çevre kaynaklı etkenler” olarak **gruplanmıştır**. Aşağıda kısmen yeterli hissetmelerini sağlayan olumlu durumlara SÖ9 ve SÖ4’ün örnek görüşleri paylaşılmıştır.

SÖ9: “Hani teknolojik anlamda ilk zamanlarda zorluklar yaşadım bu süreçte. Ama sürecin pandemiden dolayı devam edeceğini öngörebiliyordum. Kendi kendimizi geliştirerek zoom ve diğer sistemlerin kullanmaya çalıştık. Bu süreçte öğrencilerimizden internet bağlantısı olmayan, bilgisayarı olmayan, tableti olmayan, bu konularda sıkıntı çeken öğrencilerimiz oldu. Zamanla ailelerle iletişim haline geçerek bunların eksiklerini tamamlama yoluna gittik.”

SÖ4: “Şimdi 1 Martta açıldı değil mi? Kendimi okadar yeterli hissediyordum ki; mesela konuları anlattık, okula gittiğimde her şeyin yok olduğunu anladım. Eğitimde öğrencilerin nerede olursa olsun, başarılı öğrencilerin kendilerini geliştirdiğini, diğer öğrencilerin sadece ekran başında oturduklarını anladım. Çok gururlandığım olay, beni 1 Mart’ta düşünceye sevk etti. Demek ki yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim arasında dağlar kadar fark varmış. 1 Mart’tan itibaren uzaktan eğitimi sorgulamaya başladım yani ne yapıyorum, ben ne yaptım, öğrencilerimi nasıl ölçüyorum? 4-A ile 4-B arasındaki fark ne? Derse gelmeyen benim öğrencim köyde ne yapıyor? Biz enter tuşuna basmasını bilmeyen öğretmenleriz.”

Paylaşılan örnek görüşler ışığında sınıf öğretmenlerinin kendilerini kısmen yeterli hissetmelerine sebep olan “olumlu durumlar” belirtilirken; “öğretmen kaynaklı etkenler ” arasında teknoloji okuryazarlığı (16), özgüven (12), mesleki yeterliliklerine olan inanç (1) ve öğretim programındaki kazanımların gerçekleştirilmesi (3) şeklinde görüşler belirtilmiştir. “Öğrenci kaynaklı etkenler” de ise sağlanan teknolojik imkânlar (2), öğrencinin hazırbulunuşluluğu (2) ve derslerin verimliliği (8) yer almaktadır. “Çevresel etkenler” arasında ise eğitimdeki digital dönüşüme uyum sağlama (1), öğretmenler arası iletişim (1) ve olumlu veli görüşleri (2) belirtilmektedir.

Yapılan görüşmelerin analizi sonucunda, aktif olarak görev yapan öğretmenler için cinsiyet farklılıklarının; öğrencinin manevi çıkarlarının gözetilmesi konusundaki hassasiyet üzerinde etkisiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda cinsiyet değişkeninin meslek ahlakı ile bağdaştırılamayacağına dair bulguya ulaşılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin kendilerini kısmen yeterli hissetmelerine neden olan “olumsuz durumlar” ikinci alt tema olarak yer almaktadır. Aşağıda sınıf öğretmenlerinin kısmen yeterli hissetmelerine neden olan olumsuz durumlara dair SÖ7 ve SÖ11’in örnek görüşleri paylaşılmıştır.

SÖ7: “Kısmen yeterli görüyorum çünkü onlara yeterli eğitimi veremediğim için huzursuzum. Yetersiz hissediyorum kendimi. Hepsine ulaşamıyoruz. 3 öğrencim var hiç ulaşamadım. Bazı çocuklarda teknolojinin yetersiz olması sonucu iletişim sorunları yaşıyorum. Verdiğimiz çalışmaları kontrol etmekte zorlanıyoruz. Bu süreç velisi ilgili olan öğrencilere faydası sağladı ama ilgilenmeyen, çalışan aile çocukları fayda görmediler. Bazı öğrencilerimin 2. sınıfta kaldığını gördüm. Öğrencilerin kitap okumalarını, gelişimlerini takip etmekte ve kazanımlarını değerlendirmede yetersiz kalıyoruz.”

SÖ11: “Uzaktan eğitim aşamasında kendimi kısmen yeterli görüyorum, şöyle ki akademik olarak aktarım yapabiliyoruz ama eğitim tarafını yapamıyoruz. Uygulama gerektiren derslerde uygulamaları yapamıyoruz, ödev kontrolü yapamıyoruz, derslere katılmalarında çocukların ne kadar istekli olduklarını gözlemleyemiyoruz. Belki ailesi zorla oturttu bilgisayara; belki isteyerek oturdu? Bunları göremiyoruz. Çünkü bizde dokunmak da önemli, yüz yüze görmek, göz göze gelmek de önemli bunları yapamıyoruz; o yüzden kendimi az yeterli görüyorum.”

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde kendilerini kısmen yeterli hissetmelerine neden olan “olumsuz durumlar” içerisindeki “öğretmen kaynaklı etkenler”; teknoloji uygulamaları kullanım eksikliği (15), sınıf yönetiminde zorlanma (3), ölçme değerlendirme sınırlılığı (7), olumsuz duygu durumları (5), sınırlı maddi imkânlar (2) olarak ifade edilmektedir. “Öğrenci kaynaklı etkenler” ise teknolojik araç-gereç eksikliği (3), sınıf düzeyinin farklılığı (3), devamsızlık (4), öğrenci seviyesinin gerilemesi (6), negatif öğrenci tutumu (2) şeklinde belirtilmiştir. Son olarak “çevresel etkenler” ise teknolojik altyapı eksikliği (3), EBA ile ilgili sıkıntılar (3), eğitim politikalarının değişkenliği (9) ve uygun olmayan fiziksel ortam (2) olarak sıralanmaktadır.

Verilerin incelenmesi sonucu öğretmenlerin kısmen yeterli hissetmelerinde olumsuz durumların etkili olduğu söylenebilir. Yaşanan olumsuz durumlara neden olan öğretmen kaynaklı etkenler arasında teknoloji okuryazarlık becerisinin noksanlığı (16) dikkat çekmektedir. Ayrıca uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin akademik başarıları üzerinde öğrenci, öğretmen ve çevre unsurlarının önem arz ettiği ifade edilebilir.

Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Duygusunu Nasıl Anlamlandırdıklarına İlişkin Bulgular

Bu başlıkta araştırmanın ikinci alt amacı olan “Tükenmişlik duygusunu nasıl anlamlandırmaktasınız?” sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin cevapları incelendiğinde tükenmişlik duygusu “mesleki” ve “kişisel” olarak 2 ana temaya ayrılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik duygusunu nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin görüşleri Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik duygusunu nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin etkenlerin modellenmesi

Şekil 2’de sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik duygusunu nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin görüşleri “mesleki” (f:61) ve “kişisel” (f:46) olarak belirtilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin, tükenmişlik duygusunu ağırlıklı olarak mesleki bakış açısı ile değerlendirdikleri görülmektedir. Aşağıda konuya dair SÖ10 ve SÖ13’ün öğretmen görüşleri paylaşılmıştır.

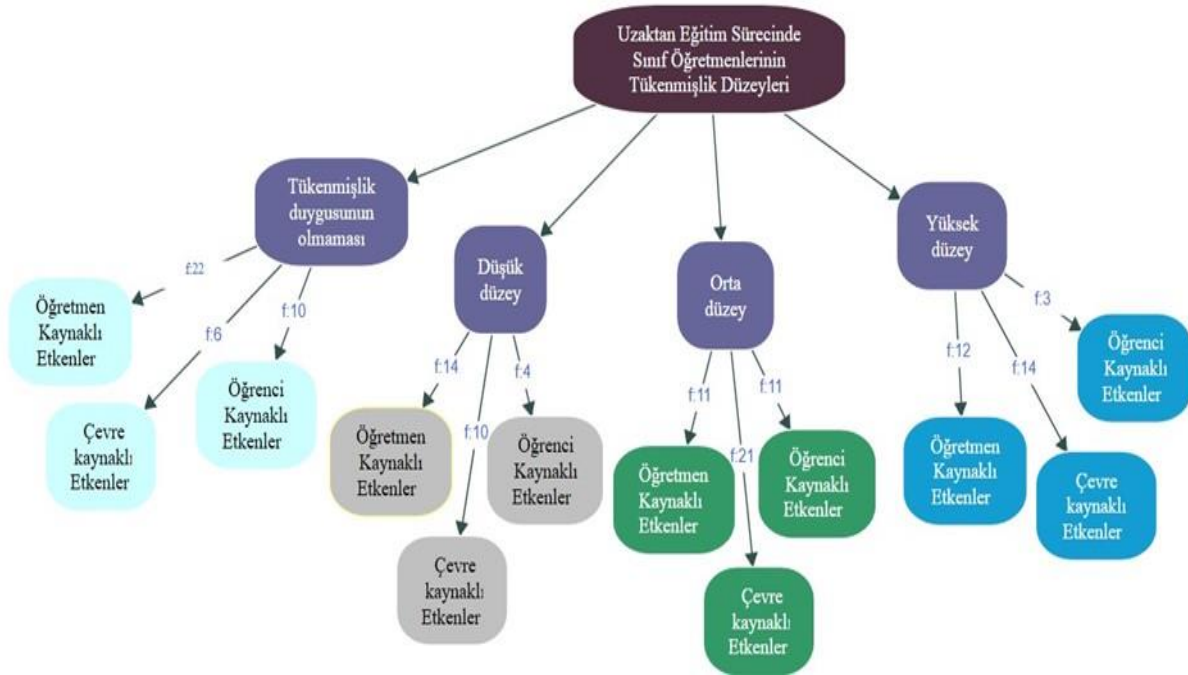
SÖ10: “Yeniliklere, değişen sistemlere eğer kapalıysanız bazı konularda isteğiniz kırılmışsa şevkiniz, azminiz öğretme isteğinizde eksiklik hissediyorsanız bunları tükenmişlik belirtileri olarak düşünüyorum. Tabii yan etkilerinde olacaklar; hem işinizden soğursunuz, yaptığımız işten zevk almaz duruma gelirsiniz Bence verimli olmadığımızı, olamayacağımızı düşüncesi de sizi kötü olarak da hissettirebilir.”

SÖ13: “Tükenmişlik duygusu bana göre çağın gerisinde kalıp, yeni teknolojilere ayak uyduramadığın da kendini geliştiremediğin de, öğrencilerine yeterli olmadığını hissettiğinde; öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarına karşılık verememe durumu tükenmişlik duygusu bana göre. Mesleki açıdan biraz yaklaştım”

Katılımcıların mesleki tükenmişlik yönündeki görüşlerini paylaşıırken; “duyuşsal belirtiler” ve “davranışsal belirtiler” şeklinde gruplanmıştır. Duyuşsal belirtileri öğrenciye karşı yetersizlik hissi (12), öğretme isteğinde azalma (7), mesleki değersizlik (7), kişideki bıkkınlık hissi (6), yaşam enerjisinin olumsuz yönde etkilenmesi (4) şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca mesleki doyuma ulaşamama (14) görüşünün de sık tekrarlandığı görülmektedir. Davranışsal belirtilerin ise iş yaşamının rutine binmesi (3) ve okula gitmek istememe (4) şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Tükenmişlik Düzeylerini Nasıl Tanımladıklarına İlişkin Bulgular

Bu başlıkta araştırmanın üçüncü alt amacı olan “Uzaktan eğitim sürecinde tükenmişlik düzeyinizi nasıl tanımlarsınız? Nedenleri nelerdir ?” sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Toplanan verilerin analizi sonucunda sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde tükenmişlik düzeyleri “yüksek düzey”, “orta düzey”, “düşük düzey” ve “tükenmişlik duygusunun olmaması” şeklinde 4 ana temaya ayrılmıştır. Birbiriyle ilişkilendirilen kodlar neticesinde “öğretmen kaynaklı etkenler”, “öğrenci kaynaklı etkenler” ve “çevre kaynaklı etkenler” olarak gruplanmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerine dair görüşleri Şekil 3 'de yer almaktadır.

Şekil 3. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerine dair modellenmesi

Şekil 3’de uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenleri yaşadıkları mesleki tükenmişlik düzeylerini “tükenmişlik duygusunun olmaması” (f:38), “düşük düzey” (f:28), “orta düzey” (f:43) ve “yüksek düzey”(f:29) şeklinde ifade etmektedirler. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler arasında frekans değeri en yüksek olarak orta düzeyde mesleki tükenmişlik hissi yer almaktadır. Araştırmada belirlenen kodlara göre uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişliklerinin orta düzeyde hissedilmesine etki eden unsurları “öğretmen kaynaklı etkenler” (f:11), “öğrenci kaynaklı etkenler” (f:11) ve “çevre kaynaklı etkenler” (f:21) olarak ayrılmıştır. Aşağıda araştırmaya katılan SÖ3, SÖ25’in görüşlerine yer verilmiştir.

SÖ3: “Orta demek istiyorum. Şu anlamda; teknolojinin daha yoğun kullanımı açısından bize bir katkısı oldu ama bizi yordu. Canlı derslerde en büyük dezavantajı bize ekstra yük getirdi. Sınıfa girdiğinde biz kalemi tuttuğunuz anda ya da tebeşiri tuttuğumuz anda konu ile ilgili bütün aklımızdakini tahtaya aktarabiliyoruz. Burada öyle bir imkânımız yok. Fare ile yazmaya çalışıyorsun olmuyor, ekstra ekipmanlar gerekli. Şimdi onları da her öğretmen arkadaşın alma bütçesi yok çünkü biraz da bütçe işi bu.”

SÖ25: “İnişli çıkışlı diyebilirim. Bazen tükenmişlik duygusu çok fazla miktarda oluyor mesela çok süper hazırlanıyorsun, diyorsun ki bu hazırladığım dokümanlarla çocuğun çok iyi öğrenmiş olması lazım. Dersin sonunda değerlendirme yapıyorsun ama ben az önce mükemmel şekilde hazırlandığım konuyu çocuğun kafasında bilgi olarak ne kadar kalmış? Hani yok yani sıfır! İşte bu durumda da tükenmişlik göklere çıkıyor.”

Sınıf öğretmenlerinin ifadeleri değerlendirildiğinde, uzaktan eğitim sürecinde orta düzeyde tükenmişliği ortaya çıkaran “öğretmen kaynaklı etkenler” arasında mesleki yetersizlik hissi (6) etkili bir şekilde yer almaktadır. Salgın sebebiyle hissedilen duygusal çöküntü (3), öğretmenin farklı toplumsal rolleri barındırması (1) olarak ifade edilmektedir. Ayrıca bilgisayar başında uzun süre kalmasından dolayı, yaşanan fiziksel sorunlar (1) olarak ifade edilmiştir.

“Öğrenci kaynaklı etkenler” ise öğrencilerin değişen duyu durumları (6), öğrencilerin derse aktif katılmaması (2) dersten verim alamama (1) ve akademik başarı farklılıkları (2) olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında yerini almaktadır. “Çevre kaynaklı etkenler” olarak ise uygulanan eğitim politikalarındaki ani değişimler (5), uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitimin nitelik açısından karşılaştırılması (2), EBA’nın alt yapısındaki sıkıntılar (5), ders süresinin öğrencinin duyuşsal durumuna olumsuz yönde etkisi (2) şeklinde dile getirilmektedir. Ayrıca velinin uzaktan eğitime değer vermemesi (3), uygulamalı derslerdeki sınırlılık (1) ve sosyal hayatın yoksunluğu (3) olarak belirtilmiştir.

Ulaşılan verilere göre sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişliklerini orta düzeyde yaşamaları görülmektedir. Bu duruma etki eden en temel faktörlerin çevre kaynaklı olan değişen eğitim politikaları ve teknik alt yapı olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada sınıf öğretmenlerinin eğitimin niteliğini arttıracak teknolojik imkânlar ve ilgili sorunları önemsemektedirler. Bu durum ise sahip olunan mesleki sorumluluk bilinci ile bağdaştırılabilmektedir.

Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlikle Başa Çıkma Yollarına İlişkin Bulgular

Bu başlıkta araştırmanın dördüncü alt amacı olan “Mesleki tükenmişlikle başa çıkma yolları olarak neler yapmaktasınız?” sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan, sınıf öğretmenlerinin paylaştığı görüşler neticesinde mesleki tükenmişlik ile başa çıkma yollarını “kişisel çaba” ve “mesleki çaba” olarak 2 ana temaya ayrılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlikle başa çıkma yollarına ilişkin görüşleri Şekil 4’de yer almaktadır.

Şekil 4. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlikle başa çıkma yollarına ilişkin etkenlerin modellenmesi

Şekil 4’de sınıf öğretmenleri, uzaktan eğitim sürecinde mesleki tükenmişlik ile başa çıkabilmeye dair görüşlerini “kişisel çaba” (f:40) ve “mesleki çaba” (f:46) olarak belirtmektedirler. Aşağıda araştırmaya katılan SÖ25, SÖ20’nin görüşlerine yer verilmiştir.

SÖ25: “Her insanın bir hobisi olması gerektiğini düşünüyorum. Benim örgü var mesela ama birilerine hediye ediyorum, seven birilerine, kendi canım, yakınım olması önemli değil bu beni mutlu ediyor. Onlar da yapamıyorum çok güzelmiş dediğinde yâda yaşlı komşular var onlara biraz yardımcı oluyor, ihtiyaçlarını götürüyorum ve kendimin güzel bir şeyler yaptığına inanıyorum. İnsanın değerliyim, iyi bir şey yapıyorum duygusunu kaybetmemesi lazım. Ben de değerli olduğumu düşünüyorum onları yapınca.”

SÖ20: “Ben en başta öğrencilerimi düşünüyorum, işimi düşünüyorum, mesleğimi ne kadar sevdiğimi. Her ne olursa olsun kendimi geliştirmek adına, kendimi yetersiz hissetmemek adına, uzaktan eğitim süresinde bir sürü eğitim oldu o eğitimlere katılmaya çalışıyorum. Birde sadece işime değil aileme, kendime hobilerime de zaman ayırıyorum gerekirse birlerinden destek alınabilir.”

Katılımcıların görüşleri ele alındığında sınıf öğretmenleri mesleki tükenmişlikle başa çıkabilmek amacıyla mesleki çaba içerisinde oldukları bulgusuna ulaşılabilir. Sınıf öğretmenleri görüşler esnasında belirtilen mesleki çabaya yönelik tutum ve davranışları; uzaktan eğitimde etkileşim ve geri bildirim sağlanması (5) bilimsel araştırmaları takip etme (7), mesleki yeterliliklerin sorgulanması (6) eğitim politikalarını etkileyen sosyal olguların kabul edilmesi (5) ve teknoloji kullanım bilgisinin iyileştirilmesi (8) olarak belirtmektedirler.

Kişisel çaba olarak ise bireysel ve sosyal aktivitelere zaman ayırmayı öncelikleri arasına aldıkları, sanatsal faaliyetler (3), bireysel sporlar (6), aile ile kaliteli zaman geçirilmesi (5) şeklinde görüş belirtilirken. Aynı zamanda fiziksel ve ruhsal sağlığın korunma çabası (3), kendini değerli hissettiren aktiviteler içerisinde yer alma (4) görüşmeciler tarafından paylaşılmıştır. Ancak kişisel çabaya yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin de oldukça yüksek bir frekans değerine sahip olduğu görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde %44'lük dilimi kapsayan, yaş aralığı 25-50 olan sınıf öğretmenlerinin; tükenmişlik duygusunu yenebilmek adına mesleki faaliyetlere katıldıkları görülürken; katılımcı sayısının yarısından fazlasını oluşturan 51-60 yaş aralığındaki sınıf öğretmenlerinin ise doğa sporlarını tercih ettikleri görülmektedir.

Sınıf Öğretmenlerinin Meslektaşlarının Tükenmişlik Düzeyinin Azalması İçin Yapılan Önerilere İlişkin Bulgular

Bu başlıkta araştırmanın beşinci alt amacı olan “Meslektaşlarınızın tükenmişlik düzeylerinin azalması için Milli Eğitim Bakanlığı’na, il teşkilatına, okul idaresine ve öğretmenlere ne gibi önerilerde bulunursunuz?” sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Belirtilen görüşler doğrultusunda “MEB yönelik öneriler”(f:81), “il teşkilatına yönelik öneriler”(f:13), “okul teşkilatına yönelik öneriler”(f:28) ve “öğretmenlere yönelik öneriler” (f:50) şeklinde 4 ana temaya ayrılmıştır. Öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları tükenmişlik duygusunun azalması için MEB’e yönelik öneriler Şekil 5 ‘de belirtilmiştir.

Şekil 5. Sınıf öğretmenlerinin meslektaşlarının tükenmişlik düzeylerinin düşmesi için MEB’e sundukları önerilerin modellenmesi

Şekil 5’de Sınıf öğretmenleri tarafından, uzaktan eğitim sürecindeki tükenmişlik düzeyinin düşmesi için MEB yetkililerine yönelik; “EBA odaklı” (f:12), “Öğretmen odaklı” (f:45), “Okul odaklı” (f:2), “Ders odaklı”(f:7) ve “Eğitim odaklı” (f:15) öneriler paylaştıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin azalması verdikleri öneriler için öğretmeni referans aldıkları belirgin ve dikkate değer bir şekilde görülmektedir. Aşağıda araştırmaya katılan SÖ11, SÖ7’ nin görüşlerine yer verilmiştir.

SÖ11: “Öğretmen toplumun en önemli isimlerinden bir tanesi olması lazımdı; böyle her önüne gelen öğretmenle ilgili konuşmamalıydı, öğretmenin ekonomik olarak hiçbir şeye eyvallahı olmamalıydı ve öğretmenin maddi olarak tatmin edilmesi lazımdır. Elbette ki ders ücretleri noktasında daha ek ders noktasında öğretmen rahatlatılmalı.”

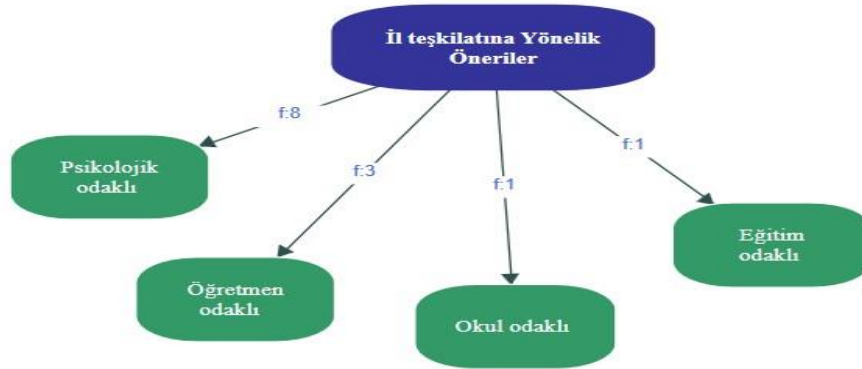
SÖ7: “En tepede bakanlık olduğu için iş onlarda bitiyor. Bir kere öğretmene hak ettikleri değeri lütfen versinler. Her şeyden onlar sorumlu tutulmasın. Hanı bir laf var ya “öğrenciliğin zor olduğu zamanda öğrenciydik, öğretmenliğin zor olduğu zamanda da öğretmenlik yapıyoruz” şuan saygı duyulduğunu düşünmüyorum. Her şey öğretmene başlamıyor. Bize gerçekten değer vermelerini istiyorum. Tükenmişlik yaratan şey sadece uzaktan eğitim değil yan faktörler var. Sınıf geçmenin öğretmene bırakılmaması, okuma yazma bilmeyen çocuğun sınıf tekrarı; velilere değil öğretmene bırakılmalı. Açıkçası bakanlığa is düşünüyor, öğretmenlerin tazminatını veya emeklilik şartları iyileştirilebilir.”

MEB’e yönelik öğretmen odaklı en temel öneriler; mesleğin saygınlığına yakışır şekilde maaşların iyileştirilmesi (f:7), kamuoyunda öğretmenlik mesleğinin itibarının geri kazandırılması (f:6), sahadaki öğretmenlerin görüşleri alınarak sürece dâhil edilmesi (f:4), liyakata göre değerlendirme yapılması (f:4), öğretmenlere psikolojik destek hizmeti sağlanmasıdır (f:4).

Ayrıca belirtilen diğer görüşler arasında eğitimdeki gelişmelerin son dakika paylaşılmaması (f:3), evrak işlerinin dijital ortamda yapılması (f:3), öğretmene sistem içerisinde yaptırım gücünün tanınması (f:3), ek ders üzerinden yaptırım uygulamalarının sona ermesi (f:3) ve eğitimdeki gelişmelerin son dakika paylaşılmaması (f:3) yer almaktadır. Bununla beraber öğretmene internet kullanım ücretinde kolaylık sağlanması (f:1), emekliliğe maddi manevi teşvik (f:1), öğretmenlerin kişisel akademik gelişime teşvik edilmesi (f:1), öğretmene aşılama öncelik verilmesi (f:1) ve norm fazlası öğretmenlerinin ücretleri iyileştirilerek sahaya çıkarılması (f:1) yönünde görüşler ifade edilmektedir.

EBA odaklı öneriler; EBA da başarı gösteren öğretmene ve öğrenciye sistem üzerinden pekiştireç verilmesi (f:7), iletişimin küçük yaş grubu için daha görünür olması (f:4), EBA’ da branş dersleri için dijital kaynak hazırlanması (f:1) olarak sıralanmaktadır. *Okul odaklı önerilere* dair ise okullara teknolojik materyal desteği (f:1) ve okul bütçelerine devlet tarafından kaynak sağlanması (f:1) olarak görüş belirtilmektedir. *Ders odaklı öneriler* ise ders süresini 30 dk. ya indirilmesi (f:7) olarak ifade edilmektedir.

Eğitim odaklı öneriler ise MEB’in izlediği stratejide kararlılık göstermesi (f:3), tüm ülkede eşit şartlarda uygulanabilir kararların alınabilmesi (f:2), teknik altyapının iyileştirilmesi (f:2), telafi eğitimlerin planlanmasında öğretmen görüşlerinin alınması (f:2) şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca devamsız öğrencilere katılımın mecburi tutulması (f:1), telafi eğitimdeki devamsızlıklar baz alınarak sınıfların homojen gruplanması (f:1), EBA TV’nin müfredata entegrasyonuna ilişkin eğitim verilmesi (f:1), eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması (f:1) veliye yönelik süreç ile ilgili bilgilendirmelerin yapılması (f:1) ile hizmet içi eğitimlerde sosyal aktivitelere yer verilmesi (f:1) de sınıf öğretmenlerinin MEB’e yönelik tavsiyeleri arasında yerini almaktadır. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde yaşamış oldukları tükenmişlik düzeyinin düşmesi için il teşkilatına yönelik öneriler Şekil 6’da belirtilmiştir.

Şekil 6. Sınıf öğretmenlerinin meslektaşlarının tükenmişlik düzeylerinin düşmesine yönelik il teşkilatına sundukları önerilerin modellenmesi

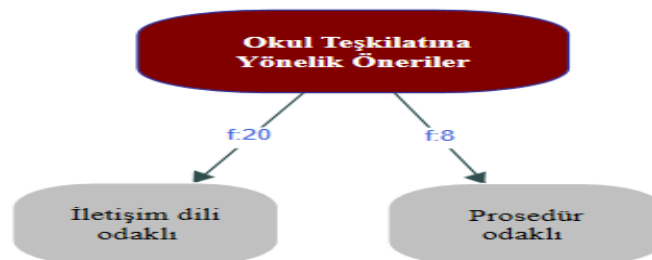
Şekil 6'da sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin düşmesine yönelik il teşkilatı ile "psikolojik odaklı" (f:8), "okul odaklı" (f:1), "öğretmen odaklı" (f:3) ve "eğitim odaklı" (f:1) öneriler paylaştıkları belirtilebilir. Aşağıda araştırmaya katılan SÖ15 ve SÖ19'un görüşlerine yer verilmiştir.

SÖ15: "Öğretmenleri zaman zaman bir araya toplayıp etkinlikler yapılması; hani sadece öğretmenler gününde değil, farklı zamanların ayrılması önemli. Şimdi bu süreç gerçekten manevi anlamda çok sıkıcıydı. Bunun bir de maddi boyutu da vardı. Maddi anlamda da öğretmenleri destekleyici katkılar yapılabilir"

SÖ19: "İl içerisinde alanında uzman kişiler tarafından pc eğitim ve psikoloji rehberlik anlamında eğitim verilmeli. Okulda öğretmenlere değer verildiğinin gösterilmeli, idareciler yol göstermeliler. Gerekliğinde eksik olan alanla ilgili okuldaki öğretmenlere uzman kişiler çağrılarak eğitim verilmelidir."

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin il teşkilatına yönelik belirttiği "psikolojik odaklı" öneriler; öğretmenlere kendisini değerli hissettirecek il içi sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi (f:4), öğretmenlere RAM veya Rehber öğretmenler tarafından psikolojik destek faaliyetlerinin düzenlenmesi (f:2), uzaktan eğitimde öğretmenlerin karşılaştığı problemlerin düzenli aralıklarla sorgulanması (f:2) olarak ifade edilmektedir. "Okul odaklı" öneriler ise alınan kararların kurum içinde eşit uygulanmasının denetimi (f:1), "öğretmen odaklı" öneriler arasında ise sendikaların daha aktif olmasını gerekliliği (f:1), uzaktan eğitim sürecinde norm fazlası öğretmenlerin desteklerinin alınması (f:1) ve veliye karşı her koşulda öğretmenin savunulabilmesi (f:1) görüşleri yer almaktadır. "Eğitim odaklı" önerilere dair ise teknoloji kullanımına ilişkin mahalli hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi (f:1) yönünde görüş paylaşılmıştır.

Katılımcıların il merkezindeki öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin azalması yönündeki tüm önerileri esas alındığında; moral ve motivasyonun yükseltici etkinliklere ağırlık verilmesinin altını çizmektedirler. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde tükenmişlik düzeyinin düşmesine yönelik okul teşkilatına getirdikleri öneriler Şekil 7'de belirtilmiştir.

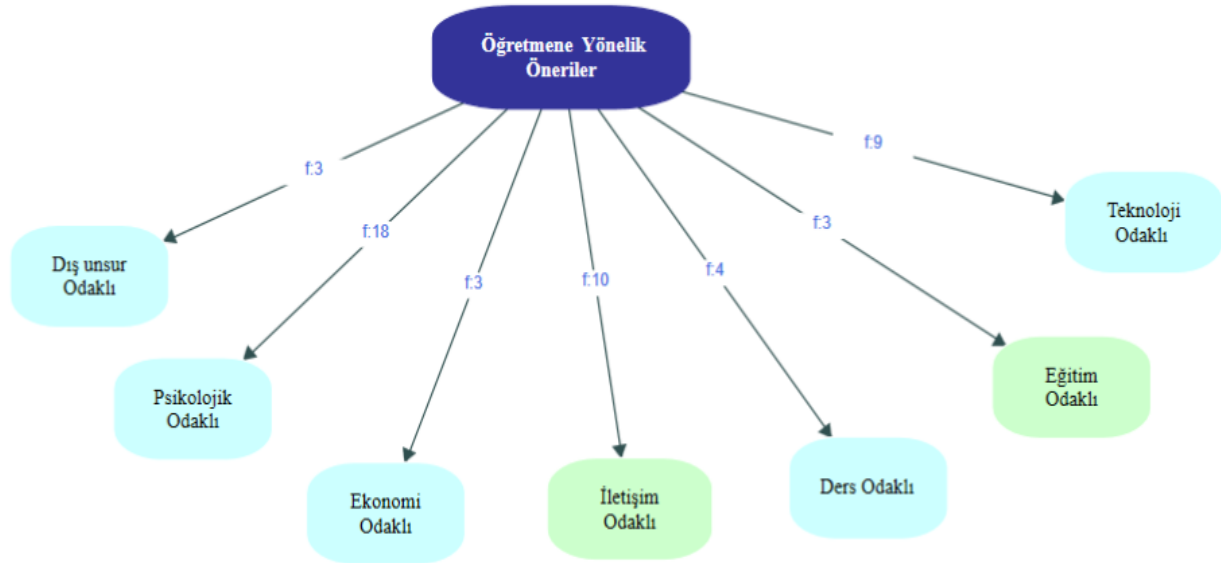
Şekil 7. Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin düşmesine yönelik okul teşkilatına sundukları önerilerin modellenmesi

Şekil 7’de sınıf öğretmenleri okul teşkilatındaki yöneticilere “iletişim dili odaklı” (f:20) ve “prosedür odaklı” (f:8) öneriler sunmaktadır. Katılımcılar okul iklimi içerisinde yöneticiler ile olan iletişimin, öğretmenlerin üzerindeki psikolojik etkilerine dikkat çektiği görülmektedir. Aşağıda araştırmaya katılan SÖ25 ve SÖ14’ün görüşlerine yer verilmiştir.

SÖ25: “Okul idaresine yönelik; uzaktan eğitimde okul öğretmenleri için böyle ayda bir, ne bileyim ya rehber öğretmenlerle ya da idarecilerimizle moral anlamında kısa bir toplantı ile sıkıntılar ihtiyaçlar dile getirilebilir. Herkes ayda bir de olsa görüşmüş olur ve motivasyonun yükselmesine faydalı olacağını düşünüyorum.”

SÖ14: “Okul, öğretmenin arkasında durmalı. Her konuda işte; veliler küçük bir şeyde hemen öğretmen de arıyorlar suçu. Bir kere buna izin vermemek, öğretmenin arkasında duracak, öğretmeni koruyacak, her şekilde her türlü işte bir sorun olduğunda benim öğretmenim böyle değil diyebilen idareciler olsunlar.”

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin okul teşkilatına yönelik belirttiği “iletişim dili odaklı” öneriler; öğretmene karşı eşit ve adil davranılması (f:3), okul yöneticilerinin öğretmeni için inisiyatif kullanabilmesi (f:2), çevrimiçi kurul toplantılarında öğretmenlerin sorunlarının dinlenmesi (f:3) ve motive edici konuşmalar yapılması (f:3), farklı görüş ve eleştirilere açık olunması (f:1), okul rehber öğretmenleri tarafından motivasyon seminerlerinin düzenlenmesi (f:2) ve yaşanan bu süreçte öğretmenlerine karşı yapıcı bir dil kullanılmalıdır (f:9). Sınıf öğretmenlerinin görüşleri neticesinde ortaya çıkan bir diğer alt tema olan “prosedür odaklı” öneriler ise evrak işlerindeki baskıcı tutumun kalkması (f:2) ve veliye karşı öğretmenin arkasında durabilmesi (f:3) olarak ifade edilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecindeki tükenmişlik düzeylerinin düşmesi için meslektaşlarına yönelik önerileri Şekil 8’de belirtilmiştir.

Şekil 8. Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin düşmesi için öğretmenlere sundukları önerilerin modellenmesi

Şekil 8’de Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin düşmesi için meslektaşlarına yönelik paylaştığı önerilerin “Dış unsur odaklı” (f:3), “psikolojik odaklı” (f:18) “ekonomi odaklı” (f:5), “iletişim odaklı” (f:10), “ders odaklı” (f:4), “eğitim odaklı” (f:5) ve “teknoloji odaklı” (f:9) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun paylaştıkları önerilerde insanın ruhsal yöndeki iyileşmesinin önemini vurguladıkları ve önerilerin bu sebeple psikolojik odaklı olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan SÖ3 ve SÖ16’nın görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

SÖ3: “Eğitim paydaşlarımız diyebileceğiniz öğretmenlere öncelikle şunu söylüyorum; mesleği seveceksiniz, çocuğu seveceksiniz çocuğu sevmiyorsanız bu işi yapmayın diyorum. Velilerimiz de haksız olabilir ama onları ikna etmenin yolunu bağıırıp çağırarak değil de konuşarak halletmemiz gerekiyor. Onlara güvenmem lazım. Bunu yaparken öncelikle kendimize iyi yetiştirmemiz lazım. Ben burada yeterli miyim demem lazım. Sosyal ilişkilerinde, okul arkadaşlık ilişkilerinde ben yeterli miyim? Mesleğimizi sevmeliyiz, kendimizi iyi yetiştirmeliyiz, dik durmalıyız ve kesinlikle bu toplumda bizim geleceğin nesillerini yetiştirdiğimizi unutmamız gerekiyor. İyi yetiştirmek için de donanımlı olmamız lazım. Kendimizi iyice donatacağız yani geride kalmayacağız, çağın gerisinde kalmamız lazım.”

SÖ16: “Sınıf öğretmenleri olarak aslında biraz daha küçük çapta düşündüm, kimsenin kimseden haberi yok. En azından zümre olarak haftada bir uzaktan da olsa konuşulabilir, dertleşilebilir. Hangi yöntemleri kullanıyorsun? Ben bunu kullanıyorum, şurada kaynak var gibi konularla ilgili fikir alışverişinde bulunabilir ama bunu yapmıyoruz, yapamıyoruz.”

Araştırmada yer alan katılımcıların meslektaşlarına yönelik önerilerinden “Psikolojik odaklı” olanlar; pandemi sürecinin geçici olduğunu fark edebilme (f:10), beden ve ruh sağlıklarını korumaya öncelik verme (f:4), kişisel motivasyonlarını yükseltecek aktivitelerin yapılması (f:2) ve sağlıkları için gerekliyse emekli olmaları (f:2) yönündedir.

“Dış unsur odaklı” olarak “uzaktan eğitim süresince fiziksel, akademik ve çevresel olarak planlı olmaya özen gösterilmesidir (f:3). “Ekonomi odaklı” olarak mesleğin maddi kaygıyla yapılmaması (f:3), “iletişim odaklı” olarak okul dışında da öğrenciler ile iletişimin sürdürülmesi (f:1) ve zümreler arası iletişim ve etkileşime devam edilmesi yönünde öneriler getirmektedirler (f:9). “Ders odaklı” olarak gerektiğinde mesleki yeterliliklerinin sorgulaması (f:3) ve online dersleri verimli geçirmeye dikkat edilmesi (f:1) şeklinde öneriler vermektedirler. “Eğitim odaklı” olarak online hizmet içi eğitimlere katılma (f:1) ve mesleğin maddi kaygıyla yapılmaması (f:2) ve “teknoloji odaklı” olarak da teknolojik gelişmelerin takibi ve öğrenme çabası içerisinde olunması (f:7) ile teknolojinin eğitimle bütünleştirilmesi (f:2) yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, 2020-2021 eğitim - öğretim yılında Çanakkale ili merkez ilkokullarında görevli 25 sınıf öğretmenin yarı yapılandırılmış görüşme formuyla ulaşılan verilerin analizi ile sınırlıdır.

Sonuç

Araştırmanın birinci alt amacına göre sınıf öğretmenleri uzaktan öğretim sürecinde yeterliliklerini; tamamen yeterli, kısmen yeterli ve tamamen yetersiz olarak 3 farklı düzeyde belirtmektedir. Paylaşılan görüşlerin ise öğretmen, öğrenci ve çevre olarak **gruplandığı** görülmektedir. Bu süreçte katılımcıların çoğunluğu kendisini kısmen yeterli olarak tanımlamaktadır. Sınıf öğretmenlerinin, uzaktan öğretim sürecinde kısmen yeterli olarak hissettiren durumlar olumlu ve olumsuz olarak şekillenmiştir. Teknolojik uygulamaları kullanım bilgisinin noksanlığı, öğretmenden kaynaklı olumsuz durumlar arasında öncül olarak belirtilmektedir. Bunun sonucu olarak uzaktan eğitimde ölçme değerlendirmede karşılaşılan sınırlılık olumsuz durumlara dair paylaşılan görüşler önem arz etmektedir.

Araştırmanın ikinci alt amacına göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, tükenmişlik duygusunu mesleki ve kişisel bir duygu olarak tanımlamaktadırlar. Katılımcılar tarafından tükenmişlik ağırlıklı olarak mesleki yönde betimlenmektedir. Ancak sınıf öğretmenleri tükenmişliği her iki duygu içinde temelde duyuşsal belirtiler ile tanımlamaktadırlar.

Araştırmanın üçüncü alt amacına göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinde tükenmişliklerini çevresel etkenlerden kaynaklı olarak orta düzeyde yaşadıklarını belirtmektedirler. Görüşler arasında tutarsız vaka oranlarının eğitim politikalarına ani etkileri ile sosyal yaşamdan mahrumiyet ilk sırada yer almaktadır.

Araştırmanın dördüncü alt amacına göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlikle başa çıkma yolları olarak özellikle mesleki bir çaba içerisine girdikleri görülmektedir. Mesleki alanda salgın önlemlerini kabullenerek, mesleki gelişimlerine ağırlık verdiklerini belirtmektedirler.

Araştırmanın beşinci alt amacına göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin düşmesi için yapılan MEB'e, il teşkilatına, okul teşkilatına ve öğretmenlere yönelik öneriler yer almaktadır. Katılımcılar özellikle MEB'e yönelik öneriler sunmuşlardır. Bu önerilerde öğretmen unsurunun altının çizildiği göze çarpmaktadır. Katılımcıların özellikle kamuoyunda mesleki itibarın iyadesi ve öğretmen maaşlarındaki nitelikli artışa değinmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin önerilerinde vardıkları ortak sonuç ise süreçte yaşanan problemleri, ülkenin eğitim sistemindeki otoriteyi elinde tutan MEB'in çözüme kavuşturacağı inancıdır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri tükenmişlik düzeyinin azalmasına yönelik alternatif çözüm yolları sunarak, eğitim sistemine katkı sunmaktadır.

Tartışma

Salgın hali hazırda toplumumuzun günlük hayatına yön vermeye devam etmektedir. Yaşanan bu süre zarfında pandemi ile eğitim sistemini buluşturan kavram olarak uzaktan eğitim karşımıza çıkmaktadır. Uzaktan eğitim, yaşanan bu süreçte eğitim sisteminin demir başı haline gelmiştir. Öğretmenlerin nitelikli bir uzaktan eğitimi sürdürebilmesi için temel beceri olarak teknoloji kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan öğretim sürecinde yeterliliklerine dair yapılan görüşmelerde sınıf öğretmenlerinin, uzaktan eğitimde süreçte öğretmen kaynaklı olumsuz durumların kendilerini kısmen yeterli olarak görmelerine neden olduğunu belirtilebilir. Paylaşılan görüşlerin özellikle teknoloji okuryazarlık becerisinin eksikliği başlığında birleşmesidir. Demir ve Kale (2020) çoğu öğretmenin uzaktan eğitimde, kendi yeterliliğini orta düzeyde değerlendirdiği, bu noktada ise var olan teknolojik kullanımına dair eksikliklerini iyileştirme çabasında olduklarını belirtmektedir.

Can'a göre (2020) kamu kurumunda görev yapan öğretmenlerin pandemiden önce teknoloji okuryazarlık becerisinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu durumun ise uzaktan eğitim sürecinde problem olarak gün yüzüne çıktığı yönündeki sonuca ulaşmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin kısmen yetersizlik duygusunu, teknoloji kullanımında karşılaştıkları sıkıntılar ile ilişkilendirmektedir. Yapılan araştırma sonuçları alan yazında yer alan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Baran ve Sadık'ın (2021) araştırmasında uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirmede yaşanan sınırlılıklara dair analize yer verilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler literatürdeki çalışmalar ile benzerlik taşımaktadır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan sınıf öğretmenlerinin, tükenmişlik duygusuna mesleki açıdan anlam yükledikleri görülmektedir. Mesleki tükenmişlik duygusunun meslek etiğine aykırı psikolojik ve duygusal tepkilere yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu araştırmanın alan yazındaki diğer çalışmalar ile de örtüştüğü görülmektedir. Aloe vd., (2014) yaşanan sınıf içi disiplini bozan davranışlar karşısında öğretmenin tükenmişlik duygusu daha da belirginleştiğini belirtmektedir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan sınıf öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim sürecinde tükenmişlik düzeylerini olumlu ve olumsuz durumlardan kaynaklı, orta seviye olarak belirtmektedirler.

Çolak (2017) birinci ve ikinci kademedeki görev yapan öğretmen ve yöneticileri temel aldığı çalışmada tükenme duygusunun orta düzeyde görüldüğünü belirtmektedir. Ülkelerdeki eğitim ve sağlık sistemleri, hızla yayılan salgında işlevsellik noktasında alarm vermiştir. Araştırmada salgının etkisi ile eğitim stratejilerinde ani değişikliklere gidilmesi, öğretmen tükenmişliğine etki eden çevresel unsur olarak ifade edilmiştir. Araştırma sonucu ile paralellik gösteren Avcı ve Seferoğlu (2011) çalışmada ülkedeki eğitimin uygulamalarının değişkenlik göstermesinin, öğretmenlerde gelecek kaygısını ortaya çıkardığı sonucuna ulaşarak tükenmişliği ilişkilendirmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlardan bir diğer çevresel unsur ise kişinin yakın çevresinin görüşlerinden etkilenmesidir. Elde edilen bu bulgu, Que vd. (2020) çalışmalarında kişinin pandemi de çevresel unsurlardan bilinçsizce etkilenerek, tükenmişlik riski taşıdığını belirten araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Tüm bu görüşlere karşıt olarak kıdemi ve yaşı fazla olan teknolojiye uzak öğretmenlerin yaşadığı tükenmişlik, onları emeklilik düşüncesine sevk etmektedir. Bu durum kadroda açık oluşmasına zemin hazırlayarak genç neslin önünü açacaktır.

Araştırmanın dördüncü alt amacı olan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlikle başa çıkma yolları olarak pandemide mesleki verimi arttırmak için teknolojik eğitimlere yönelmişlerdir. Araştırma ile benzerlik gösteren çalışmalarında Bakker, Van Der Zee, Lewig ve Dollard (2006) bireyin hayata karşı bakış açısı, kişinin tükenmişlik duygusu yaşayıp yaşamaması hayata bakış açısı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Que vd. (2020) araştırmasında Covid-19 sürecinin çalışanlarda psikolojik etkisinin ortadan kaldırılmasında; sağlıklı yaşam anlayışına yönelik farkındalık kazandıklarını belirtmektedir. Araştırmadaki sosyo-demografik özelliklerin, bireyin ilgi alanlarına etki ettiği sonucu ile paralellik göstermektedir. Araştırma ile benzerlik gösteren bir diğer çalışmada Turan (2002) öğretmenlerin teknolojiyi kullanabilme becerisi ile tükenmişlik duygusu arasında ters yönde bir korelasyon olduğunu belirtmiştir.

Araştırmanın beşinci alt amacında en fazla MEB'e yönelik önerilerin sunulmasındaki temel sebep, karar mekanizması olarak görülmesidir. Yapılan görüşmelerde mesleki itibar ve maaş düzenlemelerine dair önerilerin ön plana çıktığı bilinmektedir. Bauchner ve Easley (2020) çalışmasında kamu çalışanlarına kamuoyunda gösterilen itibarın tükenmişlik düzeyinin azalmasına etki ettiğini belirtmektedir. Demir ve Arı (2013), düşük kazanç, toplumun gözünde öğretmenlik mesleğinin değersizliği, eğitim sistemindeki değişiklikler, eğitim sisteminin bürokratik süresi, işlevsel olmayan eğitim ortamları olarak sıralamaktadır. Bu durum araştırma bulguları ile alan yazındaki benzer sonuçların örtüştüğünü göstermektedir. Kişinin mesleki çalışmalarının, yönetim kadrosu tarafından önemsenmesi, tükenmişlik duygusunun önlediği (Huberman ve Vanderberghe, 1999 akt. Çimen,2007) belirtilmiştir. Alan yazında yer alan bu çalışma ile araştırma bulguları birbirleri ile örtüşmektedir. Ülkedeki; salgının üst sınırları zorladığı noktada; tekrar tam kapanma uygulanabilir. Uzaktan eğitime tekrar geçilmesi ile önceden karşılaşılan sorunları asgari düzeye çekebilmek önemlidir. Bunun için tüm öğretmenlere tükenmişlik hissettiren nedenlerin belirlenmesi sürece katkı sağlayacaktır. Aksi halde eğitim isteminde yeri doldurulamayacak boşluklar çıkacaktır.

Öneriler

1. Tükenmişlik kavramının salgın sürecinde eğitim paydaşları üzerinde etkilerinin çeşitli değişkenlere göre karma araştırma yöntemleri ile incelenebilir.
2. Öğretmenler için modüler mesleki eğitimler planlanabilir.
3. Öğretmelere MEB bünyesinde profesyonel destek hizmeti verilebilir.
4. İl milli eğitim müdürlüklerince öğretmenlerin bürokratik işlemler için uzaktan destek hatları kurulabilir.
5. İl milli eğitim müdürlüklerinin tam kapanma sürecinde okullarla irtibatta kalarak öğretmenlerin öğretim materyallerine dair ihtiyaçları belirlenebilir.
6. Salgın sürecinde öğretmenlere verilen aşırı iş yükü yönelik denetimler sağlanabilir.

7. Bu araştırmada ulaşılan bulgular ışığında araştırmamanın uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin mesleklerindeki duygu durumlarına ve tutumlarına yönelik farkındalık kazandırması hedeflenen araştırmaların yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 25.03.2021 tarih ve E-84026528-050.01.04-2100049953 sayılı alınan kararı ile yürütülmüştür.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Araştırmaya her iki yazar da %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Al Lily, A. E., Ismail, A. F., Abunasser, F. M., & Alqahtani, R. H. A. (2020). Distance education as response to pandemics: Coronavirus and Arab culture. *Technology in society*, 63, 101-317.
- Aloe, A. M., Shisler, S. M., Norris, B. D., Nickerson, A. B., & Rinker, T. W. (2014). A multivariate meta-analysis of student misbehavior and teacher burnout. *Educational Research Review*, 12, 30-44.
- Ardıç, K. & Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik sendromu akademisyenler üzerine bir uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 69- 96.
- Artrın, M., Er, A.C., & Artrın, H. M. (2019). Özel Eğitim Öğretmenlerinde Negatif Düşüncelerin Tükenmişlik Düzeyi ve İş Doyumu ile İlişkisi. *İlköğretim Online*, 18(4).
- Avcı, Ü., & Seferoğlu, S. S. (2011). Bilgi toplumunda öğretmenin tükenmişliği: Teknoloji kullanımı ve tükenmişliği önlemeye yönelik alınabilecek önlemler. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, care 13-26.
- Aydemir, F. S. & Akçay, H. (2021). Examination of Teachers' Burnout Levels in Terms of Various Variables. *Research on Education and Psychology*, 5 (1) , 118-131. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rep/issue/63330/952741>
- Bakker, A. B., Van der Zee, K. I., Lewig, K. A., & Dollard, M. F. (2006). The relationship between the Big Five personality factors and burnout: a study among volunteer counselors. *The Journal of social psychology*, 146(1), 31–50. <https://doi.org/10.3200/SOCP.146.1.31-50>
- Bauchner, H. & Easley, T. J. (2020). "Health heroes of the COVID-19 pandemic". *Jama*, 323(20), 2021-2021. doi:10.1001/jama.2020.6197
- BBC, (2022, March 11). Covid nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısının 18 milyonu aştığı hesaplanıyor. BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60702679>
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Can, E. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 11-53.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L., & Morales, A. (2007). Qualitative Research Designs: Selection and Implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236–264. <https://doi.org/10.1177/0011000006287390>
- Çimen, S. (2007). *İlköğretim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Yaşantıları ve Yeterlik Algıları*. (Publication No. 306562) [Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi].

- Çolak, Y. (2017). İlkokul ve ortaokullarda görev yapan yönetici ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Dergisi*, 11(41), 64-77.
- Daumiller, M., Rinas, R., Hein, J., Janke, S., Dickhäuser, O., & Dresel, M. (2021). Shifting from face-to-face to online teaching during COVID-19: The role of university faculty achievement goals for attitudes towards this sudden change, and their relevance for burnout/engagement and student evaluations of teaching quality. *Computers in Human Behavior*, 118, Article 106677. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.chb.2020.106677>
- Demir, M. & Kara, N. (2014). İlkokul birinci sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik durumu. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10 (2) , 424-440.
- Demir, M. K. & Arı, E. (2013). Öğretmen sorunları-Çanakkale ili örneği-. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 116-128.
- Demir, S. & Kale M. (2020). Öğretmen görüşlerine göre, Covid-19 küresel salgını döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim sürecinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 15(8), 3445-3470. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44492>
- Dworkin, A. G. (2001). Perspectives on teacher burnout and school reform. *International Education Journal*, 2(2), 69-78.
- Iwanicki, E. F. (1983). Toward Understanding and Alleviating Teacher Burnout. *Theory Into Practice*, 22(1), 27-32. <http://www.jstor.org/stable/1476237>
- Freudenberger, H.J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues*, 30, 159-165.
- Friedman, I.A. (2000). Burnout in teachers: Shattered dreams of impeccable professional performance. *Journal of Clinical Psychology*, 56(5), 595-606. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4679\(200005\)56:5<595::AID-JCLP2>3.0.CO;2-Q](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4679(200005)56:5<595::AID-JCLP2>3.0.CO;2-Q)
- Gören, S. Ç. , Gök, F. , Yalçın, M., Göregen, F. & Çalışkan, M. (2020). Küresel salgın sürecinde uzaktan eğitimin değerlendirilmesi: Ankara örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim, 69-94 . <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787145>
- Granados, L., Aparisi, D., Inglés, CJ, Aparicio López, M. del P., Fernández Sogorb, A., & García Fernández, JM (2019). Do the factors of depression, anxiety and stress predict the dimension of depersonalization and low personal fulfillment in teachers?. *European Journal of Child Development, Education and Psychopathology* , 7 (1), 83-92. <https://doi.org/10.30552/ejpad.v7i1.91>
- Izgar, H. (2003). *Okul yöneticilerinde tükenmişlik*. Nobel Yayıncılık
- Koenig, J., Jaeger-Biela, D. J., & Glutsch, N. (2020). Adapting to online teaching during COVID-19 school closure: teacher education and teacher competence effects among early career teachers in Germany. *Europe. J. Teach. Edu.*, 43(4), 608- 623. DOI: <https://doi.org/10.1080/02619768.2020.1809650>
- Lauermann, F. & König, J. (2016). Teachers' professional competence and well being: Understanding the links between general pedagogical knowledge, self-efficacy and burnout. *Learning and Instruction*, 45, 9-19. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2016.06.006>
- Leiter, M.P. & Maslach, C. (1988). The impact of interpersonal environment on burnout and organizational commitment. *J. Organiz. Behav.*, 9: 297-308. <https://doi.org/10.1002/job.4030090402>
- Maslach, C. (1976). Burned-Out. *Human Behavior*, 9(5),16-22.
- Maslach, C. & Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *J. Organiz. Behav.*, 2: 99-113. <https://doi.org/10.1002/job.4030090402>
- McCormack, N., & Cotter, C. (2013). Managing burnout in the workplace: A guide for information professionals. *Elsevier Science & Technology*.
- Miles, M.B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. SAGE publications

- O'Reilly, P. E. (2014). *Teachers at Work: Factors Influencing Satisfaction, Retention and the Professional Well-Being of Elementary and Secondary Educators* (Publication No. 3612474). [Doctoral dissertation, City University of New York]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Reith, T. P. (2018). Burnout in United States healthcare professionals: a narrative review. *Cureus*, 10(12).
- Peker, R. (2002). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerine Etki Eden Bazı Faktörler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1),305-318.
- Pérez-Luño, A., Díez Piñol, M., & Dolan, S. L. (2022). Exploring High vs. Low Burnout amongst Public Sector Educators: COVID-19 Antecedents and Profiles. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 780. <https://doi.org/10.3390/ijerph19020780>
- Que, J., Le Shi, J. D., Liu, J., Zhang, L., Wu, S., Gong, Y., ... & Lu, L. (2020). Psychological impact of the COVID-19 pandemic on healthcare workers: a cross-sectional study in China. *General psychiatry*, 33(3). <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100259>
- Safin, A. A., Ozhmekova, N. A., & Biktasheva, A. S. (2020). Teachers' Professional Difficulties in the Course of Implementation of Distance Learning in General Education Organizations. *ARPHA Proceedings*, 2163-2171
- Schaufeli, W. & Enzmann, D. (1998). *The Burnout Companion To Study And Practice: A Critical Analysis*. CRC Press.
- Schiavo, A. (2022, Temmuz 28). Why Female Employees are Burning Out at a Faster Rate than Men. 2020. <https://www.benefitnews.com/news/why-female-employees-are-burning-out-at-a-faster-rate-than-men>
- Şencan, D. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi*. (Publication No. 565705) [Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Turan, S. (2002). Teknolojinin okul yönetiminde etkin kullanımında eğitim yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 30(30), 271-281.
- Yeşil, A. (2013). *İlkokul öğretmenlerinin yılmamlıklarının ve bireysel çözüm yollarının incelenmesi* (Publication No. 28530848) [Master's thesis, Marmara University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H.(2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık

EXTENDED SUMMARY

The impact of the social problems experienced on individuals is inevitable. Among the most basic emotions that arise in humans, there is the concept of burnout, which Freudenberg (1974: 159) brought to the literature as "the state of exhaustion that occurs in the internal resources of the individual as a result of unmet demands". This concept can be expressed in the form of stress and low motivation faced by employees of professional groups who interact with people one-on-one. Maslach (1976), on the other hand, describes the feeling of burnout as unethical behavior due to excessive stress observed in employees of various professional groups.

It can be said that burnout is the most experienced among teachers compared to other professional groups. Classroom teachers who need to specialize in more than one field are located at the border according to the age group studied and other branches. elementary school students experience individual, physical, psychological problems in face-to-face education. The occurrence of these problems in distance education and the psychological factors caused by the pandemic process suppress classroom teachers in the distance education process applied in the pandemic process, and the insensitivity felt by classroom teachers increases the emotional and professional burnout levels. This is an important limitation in terms of the nature of education.

Changes in the individual, society, science, technology and lifestyle also lead organizations to change. Because the changes in institutions are dynamic and continuous. As in Turkey, the Covid-19 pandemic process globally has affected the education system in many countries and caused some mandatory changes in the way education is implemented. In this context, countries have started to implement distance education instead of face-to-face education, which is traditionally done. (Al Lily et al. , 2020). With distance education, teachers act as a key that opens the doors of the learning ecosystem to the public.

According to the results of et al., (2020) in Ankara province and Bozkurt (2020) in Eskişehir and Konya province, a study has been conducted. However, there is no qualitative study examining the burnout status of classroom teachers in Çanakkale. Therefore, it is thought that the study will contribute to the literature. It is of great importance to study the educational situation in the process of the global epidemic from the point of view of teachers.

The aim of the study is to determine the professional competence and burnout levels of classroom teachers in the distance education process, how they understand the concept of burnout. In addition, it is necessary to take opinions that include ways to eliminate this feeling and recommendations to the Ministry of Education, the provincial organization, the school administration and teachers in this direction. In the study, it is aimed to examine in detail the feeling of professional burnout experienced by classroom teachers. In this context, qualitative research method has been preferred in the research. This difficulty experienced draws attention as a subject that is aware of but not emphasized. For this reason, phenomenology design was used.

The study group of the research was "classroom teachers" and the case discussed was "professional burnout in distance education". The study group of the study consisted of 25 classroom teachers working in public school located in the city center of Çanakkale. While determining the sample, criterion sampling method was used. The criteria of the research were determined as "distance education" and "classroom teachers in Çanakkale city center". The semi-structured interview form prepared by the researcher was used as a data collection tool. 5 Main interview questions have been prepared for the research. Content analysis was performed in the study.

According to the opinions of the classroom teachers about their competence in the distance education process, negative situations affect the teachers' feeling partially competent. It is noteworthy that the teacher-related factors that cause negative situations are the lack of technology literacy skills.

Safin, Ozhmekova, and Biktasheva (2020) classroom teachers stated that they did not experience the use of technology. For this reason, they state that their proficiency in the distance education process is less than necessary. Findings are consistent with the first sub-purpose of the study.

According to the participant opinions about how they understand the feeling of burnout, classroom teachers mainly express an opinion about professional burnout. Among the affective symptoms, the feeling of decency towards the student and the opinion of the inability to achieve professional satisfaction are most often repeated. Among the behavioral symptoms, work is indicated in the form of not dec to go to school. According to Reith (2018), burnout from an institutional point of view is defined as leaving the profession and decreasing professional productivity. Maslach and Jackson (1979) reached a similar conclusion by stating that the feeling of inadequacy of teachers causes the inability to get satisfaction by becoming insensitive to the profession.

In the light of the opinions of classroom teachers about the determination of burnout levels in the distance education process, the participants feel their professional burnout at a moderate level. It is understood that the most basic element of this situation is educational policies and technical

infrastructure problems that vary depending on the environment. This situation gives importance to technological opportunities and related problems in terms of the quality of education of the participants. It can be said that this perception is due to the awareness of professional responsibility. According to que et al. It coincides with the conclusion of the research (2020) that an individual is unconsciously at risk of burnout caused by the environment during the epidemic process.

When the opinions of the classroom teachers on the ways of coping with professional burnout were examined, it was determined that they made professional efforts to cope with professional burnout. In this direction, it can be said that they tend to develop their technology usage knowledge the most. Decrease of the level of burnout of their colleagues when analyzing recommendations for classroom teachers "suggestions for MONE"(f:81), "suggestions for the provincial organization"(f:13), "suggestions for the organization of the school"(f:28) and "suggestions for teachers(f:50) on an" as is divided into 4 main themes.

It is observed that among the opinions of the participants, "MEB decision recommendations" have the highest frequency. It is noteworthy that the suggestions for reducing the level of burnout of the classroom teachers participating in the study were "teacher-oriented" (f:45). Among these factors, recommendations for the improvement of salaries and the restoration of professional decency are worth noting.

Based on the findings of the research, the following suggestions can be made.

1. The effects of burnout concept on educational stakeholders in the epidemic process can be examined with mixed research methods according to various variables.
2. Modular vocational trainings can be planned for teachers.
3. Professional support services can be provided to teachers within the Ministry of Education.
4. Remote support lines for teachers' bureaucratic procedures can be established by the provincial directorates of national education.
5. The needs of teachers regarding the teaching materials can be determined by staying in touch with the schools during the full closure process of the provincial national education directorates.
6. Inspections can be provided for excessive workload given to teachers during the epidemic process.
7. In the light of the findings reached in this research, the research aimed to raise awareness about the emotional states and attitudes of classroom teachers in their professions during the distance education process of the research will contribute to the literature.